



**Azərbaycanın yayım mediasının qiymətləndirilməsi**

# **Media Nəzarət Altında**

**Reportyorların Azadlıq və Təhlükəsizlik İnstitutu, Yanvar 2013**

# MÜNDƏRİCAT

<b>1. Minnətdarlıq .....</b>	<b>3</b>
<b>2. Təvsiyələr.....</b>	<b>4</b>
<b>3. Qısa xülasə.....</b>	<b>12</b>
<b>4. Giriş .....</b>	<b>14</b>
<b>5. Fəsil 1: Yayım və media siyasəti.....</b>	<b>16</b>
<b>6. Fəsil 2: Milli Televiziya və Radio Şurası.....</b>	<b>20</b>
<b>7. Fəsil 3: Azərbaycanda ictimai yayım xidməti.....</b>	<b>23</b>
<b>8. Nəticə.....</b>	<b>28</b>

# MİNNƏTDARLIQ

Bu hesabat Azərbaycanda ifadə azadlığının təşviqi və müdafiəsi sahəsində fəaliyyət göstərən müstəqil qeyri-kommersiya təşkilatı olan Reportyorların Azadlıq və Təhlükəsizlik İnstitutunun (RATİ) nəşridir.

Hesabat ATƏT-in Bakı Ofisinin dəstəyi ilə RATİ tərəfindən həyata keçirilən “Yayımda dəyişiklik: Azərbaycanın yayım mediasında fikir müxtəlifliyi və plüralizm mövzusunda müzakirələrin aparılması” layihəsi çərçivəsində hazırlanmışdır.

Layihənin başlıca məqsədi Azərbaycanın tele-radio yayımı sahəsində demokratik islahatların keçirilməsinə nail olunmasıdır. Yaxın məqsədlərə isə bunlar daxildir:

- 1) Yayım mediasının qısa və uzunmüddətli inkişafı məqsədi ilə potensial müdaxilə imkanlarının müəyyən olunması;
- 2) Azərbaycanda teleradio yayımı sahəsində çatışmazlıqlar və islahatlar mövzusunda yerli və beynəlxalq səviyyədə ictimai müzakirələrin təşviqi.

Bu hesabat masa-arxası araşdırmalar, müsahibələr, fokus qrupu müzakirələri və, ən əsası, medianın monitorinqi əsasında hazırlanmışdır. Dörd ay ərzində (sentyabr-dekabr, 2012) RATİ altı yerli telekanalın (AzTV, İTV, ANS, Lider TV, ATV və Space TV), bir radionun (İctimai Radio) və bir dövlət informasiya agentliyinin (AzərTac) saytının monitorinqini həyata keçirmişdir. Məqsəd monitorinqin hüquqi, iqtisadi və sosial-mədəni baxımdan əldə olunmuş nəticələri əsasında mediada plüralizm üçün riskləri qiymətləndirmək və plüralizm üçün potensial təhlükələri müəyyənləşdirmək olmuşdur.

RATİ əməkdaşları monitorinq apararkən media monitorinqinin beynəlxalq standartlarına uyğun olaraq “kəmiyyət və keyfiyyət” metodologiyasından istifadə etmişdir. RATİ ötən 15 il ərzində 38 ölkədə media monitorinqi həyata keçirmiş Slovakiyanın MEMO 98 təşkilatının hazırladığı metodologiyadan istifadə etmişdir. Bu metodologiya Azərbaycanda da sınaqdan keçirilmiş və öz təsdiqini tapmışdır (2008-ci il prezident seçkiləri zamanı). Məzmunun hərtərəfli araşdırılmasına əsaslanan bu metodologiya media yayımında plüralizm və müxtəlifliyin təmin olunması, seçilmiş subyektlərin və mövzuların işıqlandırılması ilə bağlı ətraflı məlumat verə bilmək üçün xüsusi formada hazırlanmışdır. Bu baxımdan monitorinqin nəticələri mənasız və süni məlumatlar deyil, media yayımında siyasi müxtəlifliyin hazırkı səviyyəsinin müvafiq kontekstdə, konkret müqayisələr apararaq, həyata keçirilmiş təhlil və qiymətləndirilməsidir.

RATİ-nin monitorinq heyətinə təşkilatın sədri və media eksperti Emin Hüseynov rəhbərlik etmişdir. Monitorinq MEMO 98 təşkilatının direktoru Rasto Kuzelin məsləhətlərinə uyğun həyata keçirilmiş. Cənab Kuzel müvafiq hesabatın tərtib və redaktə olunmasında da lazımı köməkliliyi göstərmişdir. Hesabat layihəyə öz dəstəyini vermiş Beynəlxalq Mediaya Dəstək (IMS) təşkilatının əməkdaşı Gülnarə Axundova tərəfindən tərtib və redaktə olunmuşdur.

Bu hesabat ATƏT-in Bakı Ofisinin mühüm dəstəyi sayəsində ərsəyə gəlmişdir. Hesabatda yer almış fikirlər birbaşa olaraq hesabat müəlliflərinə aiddir, buna görə də, mütləq olaraq donorların mövqeyini əks etdirmir. Hesabatdakı təhlillərə və tövsiyələrə görə yalnız RATİ cavabdehlik daşıyır.

# TÖVSIYƏLƏR

Hesabat göstərir ki, Azərbaycanda ifadə azadlığı, xüsusilə də yayım mediasında plüralizm təhlükə altındadır. Biz Azərbaycan hökumətindən ölkənin beynəlxalq öhdəliklərinə əməl etməklə bu hüquqların məhdudlaşdırılmasına son qoymağa və vəziyyəti düzəltmək üçün lazımı tədbirləri görməyə çağırırıq. Bu səbəbdən RATİ ölkənin yayım mediasında plüralizmi və müxtəlifliyi təmin etmək üçün lazım olan tədbirlərdən ibarət tövsiyələr hazırlamışdır. Biz **Azərbaycan hakimiyyətini** aşağıdakı tövsiyələrə əməl etməyə çağırırıq:

## Ümumi tövsiyələr

Media azadlığı təmin olunmalıdır. Medianın müstəqilliyinə hörmətlə yanaşılmalıdır, çünki vətəndaşların düzgün qərar vermələri və cəmiyyətin həyatında iştirak etmələri üçün onlar obyektiv xəbər və informasiya ilə təmin olunmalıdır. Hakim dairələr medianın və jurnalistlərin fəaliyyətlərinə müdaxilə etməməlidirlər, çünki bu onların müstəqilliyini sarsıdır.

Media qurumları ictimaiyyətə çatımlı olan ümumi özünü-tənzimləmə mexanizmi (məsələn etik kodeks) qəbul etməlidir ki, vətəndaşlar müxtəlif media orqanlarının məhsullarını və müxtəlif jurnalistlərin fəaliyyətlərini müqayisə və təhlil edə bilsinlər.

## Dövlət tərəfindən maliyyələşən yayımçılar

AzTV və digər dövlət telekanallarının müstəqil ictimai yayımçılarla əvəz olunması üzərində düşünülməlidir.

Hakim dairələr İctimai Televiziyanın və Radionun (İTV və İR) ictimai maraqlara uyğun, müstəqil və hakimiyyətin təsiri olmadan fəaliyyət göstərməsini təmin etmək üçün mövcud qanunvericiliyi müvafiq şəkildə həyata keçirməli və qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi üzərində düşünülməlidir.

Bundan başqa İctimai teleradio yayımçısının nəzarət və idarəetmə orqanlarının struktur və səlahiyyətlərini daha aydın formada təsvir etməsi üçün "İctimai Televiziya və Radio Yayımı haqqında" qanuna müvafiq dəyişikliklər edilməlidir. Qanuna həmçinin bu orqanların üzvü olan şəxslər tərəfindən maliyyə və hüquqi pozuntuların törədildiyi hallarda müvafiq məsuliyyəti nəzərdə tutan dəyişikliklər də edilməlidir. İctimai yayımçıların fəaliyyəti barədə müntəzəm ictimai rəyin öyrənilməsi sisteminin yaradılması da tövsiyə olunandır.

İctimai yayımçının verilişlərinin onun ictimai xidmət mandatına uyğun olmasına nəzarət etməli olan qurum- Yayım Şurası öz vəzifələrini qanuna uyğun şəkildə yerinə yetirsin. Şuranın baş direktorunun və üzvlərinin təyin olunması prosesi müstəqil, şəffaf və siyasi təsir olmadan həyata keçirilsin, habelə bu şurada media sahəsində təcrübəsi olan vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin də iştirakına şərait yaradılsın.

### ***Proqramların hazırlanması***

Hökumətin fəaliyyəti də daxil olmaqla bütün xəbərlər balanslı olmalı və fakta əsaslanmalıdır. Media orqanları hakim dairələrin və büdcədən maliyyələşən rəsmi qurumların fəaliyyətini və ya fəaliyyətsizliyini tənqid etmək, habelə korrupsiya faktlarını və digər qanunsuzluqları araşdırmaq iqtidarında olmalı, buna görə heç bir təzyiqə məruz qalmamalıdır.

Yayımçılar reallığı olduğu kimi əks etdirməli, insanların emosiyalarını, müsbət və ya mənfi (tənqidi) fikirlərini verməkdən çəkinməməlidir. Yəni, bu zaman məqsəd neytrallıq olmamalıdır, çünki bu, xəbəri səthi edir və onun əhəmiyyətini azaldır. Eyni zamanda yayımçılar qərəzin və tərəfkeşliyin qarşısını almaq üçün hadisəni (xəbəri) təqdim edərkən bunda iştirak edən bütün tərəflər barədə məlumat verməlidir.

Yayımçılar xəbər yayımının keyfiyyətini artırmaq üçün müvafiq xəbərə aid ətraflı məlumat verməli, bu zaman ekspert rəylərinə və alternativ fikirlərə də yer verməlidir. Bu cür fikirlərə yer ayırmaqla yayımçılar müəyyən xəbər əhəmiyyətini başa düşməkdə öz izləyicilərinə kömək etmiş olurlar.

Xəbərlər ekspertlərin və vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin mövqelərini də əks etdirməklə müxtəlif aspektlərdən təqdim olunmalıdır. Jurnalistlər müsahibə zamanı sual verərkən araşdırmaçı olmalı, siyasətçilərin yetərsiz, ümumi cavabları və ya bəhanələri ilə kifayətlənməməlidirlər. Onlar yazdıqları hər bir yazının ictimai marağa uyğun olmasını təmin etməli və bu cavabları reallıqla üzləşdirməlidirlər.

Mübahisəli, xüsusilə də siyasi xarakterli, bir məsələ haqqında məlumat verərkən, bütün tərəflərin fikirlərini, hətta şərh verməkdən imtina etmələrini də qeyd etmək lazımdır. Şərh verməkdən imtinanı elə şəkildə vermək lazımdır ki, yanlış anlaşılmasın. Bundan başqa, əgər məlumat uzun müddət sürmüş və mürəkkəb bir məsələ haqqındadırsa, bu zaman həmin məsələ haqqında əlavə məlumat (xatırlatma) vermək lazımdır və bu əlavə məlumat qərəzsiz olmalıdır. Bu tip mürəkkəb məsələlər barədə məlumat verərkən məzmunu açıqlayan bilgi vermədən yalnız tərəflərin fikirlərini vermək çox vaxt yetərli olmur.

### ***Dövlət məmurlarının işıqlandırılması***

Məlum olduğu kimi dövlət administrasiyası dövlətin siyasi kursunu müəyyən edən başlıca faktordur. Bu səbəbdən ictimaiyyəti onun fəaliyyəti – rəsmi tədbirlər, iclaslar, dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi və s. barədə məlumatlandırmaq vacibdir. Bu tip tədbirləri həqiqi və saxta olmaqla iki qrupa ayırmaq olar. Həqiqi tədbirlər də iki cür ola bilər: həqiqi və uyğun (məsələn, milli bayramlar, yubileylər, beynəlxalq müqavilələrin imzalanması və s.) və həqiqi amma az əhəmiyyətli (məsələn dövlət binasının açılışı). Saxta tədbirlərə isə hökumətin pozitiv işıqlandırılma qazanmaq məqsədi ilə keçirdiyi tədbirlər daxildir. Vəzifəli şəxslər rəqiblərinə nisbətən mediada daha çox işıqlandırıldıqları üçün, media onların fəaliyyətini balanslı və tənqidi formada işıqlandırılmalı, əsasən nəticələrə - nailiyyətlərə və uğursuzluqlara diqqət yetirməlidir. Media müstəqil və tənqidi fikirlərə yer ayırmalı, cəmiyyətə hakimiyyətdə olan şəxslərin fəaliyyəti barədə dolğun informasiya ötürməlidir.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup>ATƏT Demokratik Təsəvvürlər və İnsan Haqları Bürosunun Seçkiləri Müşahidə Missiyası üçün media monitorinqi haqqında kitabça – linkə baxın: <http://www.osce.org/odihr/92057?download=true>.

## ***Şəffaflıq***

Media sektorunun hakimiyyətə yaxın olan güclü qruplar tərəfindən inhisara alınması Azərbaycan izləyicisini informasiya mənbələrinin müxtəlifliyindən məhrum etməklə, plüralizmin təmin olunmasını zəiflədib. Media üzərində bu cür yolverilməz inhisarçılıq aradan qaldırılmalıdır. Bu sahədə rəqabət artırılmalı, media sektoruna yeni iştirakçıların daxil olması stimullaşdırılmalıdır.

Media vasitələrinə sahiblikdə şəffaflıqla bağlı qanunvericiliyin mövcud müddəalarına düzəlişlər edilməli –media orqanlarının rəhbərliyində olan fiziki və hüquqi şəxslər, həmçinin onların rəhbərlikdəki rolu və vəzifəsi barədə ətraflı informasiyaya vətəndaşların çatımlılığı təmin olunmalıdır. Media vasitələrinə sahiblikdə şəffaflıq həm mediada plüralizmin təmin olunması ilə bağlı qaydaları icra edərkən düzgün qərar verə bilməsi üçün hakimiyyətə, həm də media qurumalı tərəfindən verilən informasiyanın, ideyaların və fikirlərin müstəqil təhlili üçün cəmiyyətə vacibdir<sup>2</sup>.

## ***Media siyasəti üzrə ictimai məsləhətləşmələr***

Hökumət media siyasəti və media qanunvericiliyi ilə bağlı geniş ictimai müzakirələri təmin etməlidir.

Hökumət nümayəndələri, parlament və Milli Televiziya və Radio Şurası (MTRŞ) media azadlığı sahəsində çalışan QHT-ləri, həmkarlar ittifaqlarını, müstəqil ekspertləri və digər həmkarları media siyasəti və media qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsinə cəlb etməlidir .

Hökumət aşağıdakı məsələlər üzrə vətəndaş cəmiyyəti ilə davamlı dialoqu təmin etməlidir:

- MTRŞ-nin və yayımçıların müstəqilliyi;
- Rəqəmsal yayıma keçid və yayım üçün digər texnoloji yeniliklər;
- Yayımçıların ictimai maraqlara xidmət etməsinin təmin edilməsi;
- Yayımçıların qanunvericilik və lisenziya öhdəliklərinə riayət etməsinin monitorinqinin metodlarının, qaydalarının və nəticələrinin qiymətləndirməsi;
- AzTV-nin müstəqil ictimai yayımçıya çevrilməsi;
- İctimai yayımçıların müstəqilliyinin və peşəkarlığının artırılması.

## ***Təlimlər və Media savadlılığı***

Hökumət və yayımçılar ictimai marağa uyğun olaraq media siyasəti və medianın inkişafı sahəsində ictimaiyyətin maarifləndirilməsində iştirak etməli və bu səylərə dəstək olmalıdır.

---

<sup>2</sup>Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinin üzv dövlətlər üçün medianın plüralizmi və müxtəlifliyi haqqında Təvsiyələri CM (2007)2 – linkə baxın <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1089699>

Jurnalistika məktəblərinin tələbələr və peşəkarlar üçün onların bütün karyeraları müddətində jurnalistika standartlarının və dəyərlərinin mənbəyinə və tədarükçüsünə çevrilməsi üçün təhsil proqramlarına (o cümlədən regionlarda) dəstəyin davam etdirilməsinə xüsusi diqqət verilməlidir.

Xeyriyyə, özəl və ya korporativ ianə kimi ənənəvi ianə formaları olmadıqda jurnalistika məktəbləri üçün maliyyə yardımının mexanizminin yaradılmasına diqqət yetirilməlidir.

Jurnalist peşəkarlığının hazırkı səviyyəsini artırmaq məqsədi ilə KİV-də müzakirə, təlim, tədqiqat və özünü təhlil üçün platformaların yaradılmasına (o cümlədən regionlarda) da diqqət verilməlidir. Bu, jurnalistlərə, menecerlərə və tələbələrə peşəkar imkanlarının artırılmasında kömək edə və həmçinin media savadlılığın hazırkı səviyyəsini yaxşılaşdırmağa bilər. Kitab, məlumat bazası, metodologiya, tədqiqat jurnalları kimi müxtəlif maarifləndirmə resurslarına çatımlıq, eləcə də beynəlxalq media şəbəkələri və jurnalist birlikləri vasitəsi ilə təcrübə mübadiləsi imkanı bu məqsədlərə nail olmağa kömək edə bilər. Hüquqi müdafiə mexanizmlərindən istifadə daxil olmaqla, jurnalistlərin hüquqi biliklərinin möhkəmləndirilməsi də vacib şərtidir.

Hökumət, media qurumları sahibləri, universitetlər və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları peşəkar təlim üçün bütün mümkün dəstəyi göstərməlidir; və xüsusi təlim müəssisələrinin yaradılması ilə media nümayəndələrinin təlim və peşəkarlığının artırılması üçün tədbirlər görməlidir.

KİV-lər müstəqillik, tamlıq və kamillik kimi prinsiplərin öyrədilməsi əsasında öz jurnalistlərinin təşkilatdaxili maariflənməsini stimullaşdırmalıdır. Onlar savadlanmağa və özünü-təhsilə meylli olan jurnalistləri həvəsləndirməli və mükafatlandırılmalıdır.

Azərbaycanın yayım mediasında vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı yeni nəsil Azərbaycan yayımçıları üçün nəzərdə tutulmuş seminarlar vasitəsi ilə Azərbaycanın xəbər mediasında vətəndaşlarla bağlı məsələlərin daha geniş şəkildə əhatə olunmasına şərait yaratmalıdır.

Azərbaycan vətəndaşlarının öz hüquq və vəzifələri haqqında biliklərinin artırılması məqsədi ilə, onların xəbərlər və cari məsələlərlə bağlı geniş məlumatın çatdırılması üçün lazım olan bacarıqlar jurnalistlərə öyrədilməlidir.

### ***Rəqəmsallaşdırma***

Hökumət İnternet və rəqəmsal yayım kimi yeni informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqinə və istifadəsinə şərait yaratmalı, buna öz dəstəyini göstərməlidir. Bu məqsədlə müvafiq qanunlar qəbul olunmalı, biznes sahiblərinin bu sahəyə investisiya yatırmağa həvəsləndirilməsi və vətəndaşların yeni texnologiya biliklərinin artırılması üçün maarifləndirmə işləri həyata keçirilməlidir.

Hökumət rəqəmsallaşdırma ilə bağlı dövlət siyasətini, həmçinin rəqəmsal yayıma keçid üçün fəaliyyət planını qəbul etməli, və bunu ictimaiyyətə açıqlamalıdır. Rəqəmsal televiziya bazarında inhisarçılığın qarşısını almaq üçün hökumət rəqəmsal yayıma nəzarətin bir neçə böyük qrupun (rəqəmsal multipleks operatorları, televiziya kanalları, proqram paketləri və proqram təminatçıları) əlində cəmləşməsinə qadağan edən qanun təşəbbüsləri ilə çıxış etməlidir. Rəqəmsal yayıma keçidin təsirini nəzərə alaraq, hökumət bununla bağlı maarifləndirici kampaniyaları və debatları stimullaşdırmalıdır.

Rəqəmsal yayıma keçid dövründə aparıcı milli və regional media vasitələrinin tamaşaçıları qorumaq məqsədi ilə qanunvericiliyə teleradio kanallarının rəqəmsallaşdırılması ilə bağlı müddəalar əlavə olunmalıdır.

### ***Yerli yayımçılar və icma (bələdiyyə) yayımı***

Hökumət milli media siyasətinə yerli yayımçılar və icma yayımı üçün inkişaf strategiyası daxil etməlidir. Bu yayımçılara ədalətli qaydada tezlik ayrılmalı, və onların dövlət dəstəyindən yararlanmaları üçün şərait yaradılmalıdır.

### ***Media tənzimləyici qurum***

Hakimiyyət (həm qanunvericilikdə, həm də praktikada) Avropa Şurasının tövsiyələrinə uyğun olaraq, MTRŞ-nin siyasi və fəaliyyət baxımından müstəqilliyini təmin etməlidir<sup>3</sup>.

Hökumət televiziya və radio tənzimlənməsi ilə bağlı qanunvericilikdəki boşluqları aradan qaldırmaq üçün müvafiq tədbirlər görməli, bu tədbirlərin çərçivəsində MTRŞ-nin fəaliyyətinin daha müstəqil olması, yayımın lisenziyalaşdırılması, yeni yayım texnologiyaları və xidmətləri ilə bağlı qanunvericiliyə mövcud tələblərə və qabaqcıl standartlara uyğun dəyişikliklər etməlidir.

Beynəlxalq və hökumətlərarası təşkilatlar islahatlar həyata keçirmək üçün hökumət və MTRŞ-a yardımını davam etdirməlidir. Onlar hökumət və MTRŞ-dən bu işi media azadlığı sahəsində fəaliyyət göstərən QHT-lər və jurnalist birlikləri ilə birlikdə həyata keçirməlidir. Beynəlxalq və hökumətlərarası təşkilatlar teleradio yayımı ilə bağlı mövcud qanunvericiliyin düzgün və səmərəli həyata keçirilməsi sahəsində dövlət və MTRŞ ilə əməkdaşlıqlarını davam etdirməlidir.

Dövlət orqanları KİV-lərə, xüsusilə ictimai yayımçıya, siyasi təsiri minimuma endirməli, tənzimləyici qurumları gücləndirilməli və onların peşəkarlığını artırmalıdır. Tənzimləyici qurumların üzvləri media sahəsində dərin biliyə malik olan peşəkar media işçiləri olmalıdır. Təyin olunacaq üzvlərin tam iş günü fəaliyyət göstərməsinə xüsusi diqqət yetirilməlidir.

MTRŞ-a müstəqil və etibarlı media tənzimləyicisi kimi hörmət edilmədirsə, bu qurumun üzvlərinin təyin olunmasının cari sisteminin təkmilləşdirilməsinə diqqət yetirilməlidir. MTRŞ üzvləri arasında müxtəlifliyin mövcud olması - bu qurumda ifadə azadlığı sahəsində fəaliyyət göstərən vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları arasından seçilmiş media ekspertlərinin də təmsil olunması məqsədəuyğun olardı. Üzvlərin təyin olunmasından əvvəl, bütün namizədlər üçün parlamentdə ictimai dinləmə təmin olunmalıdır.

Hökumət yayım tənzimləyici orqanlara üzvlərin təyin olunması və davamlı olaraq üzvlükdə qalması üçün "maraq toqquşması" qaydalarının qəbul olunmasını və lazımi şəkildə həyata keçirilməsini təmin etməlidir.

MTRŞ yayımçıların qanunvericilik və lisenziya müqaviləsinin şərtlərinə əməl olunmasına nəzarət etməli, uyğunsuzluq aşkar olunduqda isə müvafiq sanksiyalar tətbiq olunmalıdır

---

<sup>3</sup> Avropa Şurasının yayım sektorunu tənzimləyici qurumların müstəqilliyi və fəaliyyəti haqqında tövsiyələri - [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec%282000%29023&expmem\\_EN.asp](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec%282000%29023&expmem_EN.asp).



MTRŞ kommersiya yayımçılarının "Televiziya və Radio Yayımı haqqında" qanunla nəzərdə tutulmuş ictimai maraqlara xidmət vəzifəsinə necə əməl etməsinə nəzarət etməli, onları ictimai maraqlara uyğun proqramlar yayımlamağa həvəsləndirməlidir. MTRŞ yayımçıların proqramlarının monitorinqini aparmalıdır.

MTRŞ medianın monitorinqi metodologiyasını yenidən nəzərdən keçirməli və təkmilləşdirməlidir, çünki hazırkı metodologiya xəbərlər və xəbər-tipli proqramlarda balanssızlığı aşkar etmək üçün kifayət qədər mükəmməl deyil. MTRŞ tərəfindən həyata keçirilən monitorinqin metodologiyası, sualları və şərtləri şəffaf müəyyən olunmalı, monitorinqin nəticələri vaxtaşırı ictimaiyyətə açıqlanmalıdır. Bu monitorinq ictimai marağa xidmət edən, balanslı və qərəzsiz xəbərlərdən ibarət olan proqramları əhatə etməlidir.

### ***Müstəqillik və Şəffaflıq***

Hakimiyyət (həm qanunvericilikdə, həm də praktikada) Avropa Şurasının tövsiyələrinə uyğun olaraq, MTRŞ-nin siyasi və fəaliyyət baxımından müstəqilliyini təmin etməlidir<sup>4</sup>. Hökumət bu tövsiyələrin maddələrinin qanunvericiliyə daxil olunması və düzgün şəkildə həyata keçirilməsi üçün müvafiq tədbirlər görməlidir.

MTRŞ-nin öz vəzifələrini düzgün və qanuna uyğun yerinə yetirmə bilməsi üçün, qurumun siyasi qüvvələrdən və icra hakimiyyətindən asılılığı olmamalı, onun qərarlarının siyasi təsiri olmamalıdır.

Qanuna MTRŞ üzvlərinin vaxtından əvvəl vəzifədən kənarlaşdırılmasını məhdudlaşdıran maddələr əlavə edilməlidir.

MTRŞ yayımçıların qanunvericilik və lisenziya müqaviləsinin şərtlərinə əməl olunmasına nəzarət etməli, uyğunsuzluq aşkar olunduqda isə müvafiq sanksiyalar tətbiq olunmalıdır.

Hökumət yayım tənzimləyici orqanlara üzvlərin təyin olunması və davamlı olaraq üzvlükdə qalması üçün "maraq toqquşması qaydaları"nın qəbul olunmasını və lazımı şəkildə həyata keçirilməsini təmin etməlidir. MTRŞ-nin fəaliyyətinin şəffaflığını təmin edən qaydalar qəbul edilməlidir. Bundan əlavə, MTRŞ-nin qəbul edilmiş qərarlarla əlaqədar görüşləri, onların gündəliyi və rəsmi şərhlər, bu qaydalarda əks olunmalıdır.

### ***Lisenziyaların verilməsi***

Yayım üçün tezliklərin üzərində dövlət inhisarı aradan qaldırılmalıdır. MTRŞ qanuna uyğun olaraq tezliklərin siyahısını açıqlamalı, boş qalan tezliklər üzrə müsabiqə elan etməlidir. Tezliklərin verilməsi sadələşdirilməli və "bir pəncərə" sistemi tətbiq edilməlidir.

---

<sup>4</sup>Avropa Şurasının yayım sektorunu tənzimləyici qurumların müstəqilliyi və fəaliyyəti haqqında tövsiyələri - [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec%282000%29023&expmem\\_EN.asp](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec%282000%29023&expmem_EN.asp)

### ***Rəqəmsal yayım üçün lisenziyalaşdırma***

Hökumət rəqəmsal yayıma keçiddən sonra rəqəmsal yayım lisenziyalarını müxtəlif operatorlara verməlidir. Bu proses lisenziyaların yalnız hal-hazırda bazarda dominant mövqe tutan yayımçılara ayrılması ilə bazarın inhisara alınmasının qarşısını almalıdır.

### ***İctimai Yayım Xidməti***

Hökumət ictimai yayım xidmətinə dəstəyi davam etdirməlidir. İctimai yayımçı üçün ayrılan maliyyə məbləğinin hər il müəyyənləşdirilməsi və ratifikasiya edilməsi ilə bağlı qayda ləğv edilməli və ictimai yayımçı illik dövlət büdcəsindən vəsaiti avtomatik köçürmə ilə əldə etməlidir. İctimai yayımçının maliyyələşdirilməsi məsələsini həll etmək məqsədi ilə, hökumət bu yayımçının ictimai maraqlara uyğun olan keyfiyyətli proqramlar hazırlamaq və yaymaq üçün kifayət qədər maliyyə vəsaitinə malik olmasını təmin etməlidir.

Hökumət analoq yayımdan rəqəmsal yayıma keçidlə bağlı problemlərin həll olunmasında ictimai yayımçıya kömək etməlidir. İctimai yayımçının (və dövlət mediasının) yeni texnologiyaların tətbiqi və ictimai maarifləndirmə məsələlərində aparıcı rol oynamasını təmin etmək üçün onların bu texnologiyaya keçidinə və onlardan istifadəsinə dəstək məqsədilə müvafiq addımlar atılmalıdır.

### ***İctimai Yayım Xidmətinin Müstəqilliyi və Onun Fəaliyyətinin Şəffaflığı***

Azərbaycan hələ də dövlət yayımçısını ictimai yayımçıya çevirməmişdir; sadəcə dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən (ictimai yayımçı adlanan) yeni tele-radio yayım xidməti yaradılmışdır. Belə ki, Azərbaycanda hökumətin nəzarəti altında olan və dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən iki milli yayımçı var - AzTV və İctimai. Hökumət AzTV və onun filialları olan İdman Azərbaycan və Mədəniyyət kanallarının tezliklərində yeni ictimai televiziya və radio kanallarının yaradılmasını, habelə dövlət radio kanalının tezliyində ikinci və üçüncü ictimai radio kanallarının açılmasını nəzərdən keçirməlidir.

Hökumət İctimai televiziya və radionun ictimai maraqları əks etdirməsi və (dövlətdən asılı olmadan) müstəqil fəaliyyət göstərə bilməsi məqsədi ilə onların mandatının gücləndirilməsi üçün qanunvericiliyə müvafiq dəyişikliklər etməli, həmçinin mövcud qanunvericiliyi lazımi qaydada həyata keçirməlidir. Qanuna dəyişikliklər İctimai TV və AzTV-nin fəaliyyətində şəffaflığı daha da yaxşılaşdırmağı, onların öz əmlaklarından, resurslarından və büdcədən ayrılan vəsaitlərdən istifadəsinə şərait yaratmağı nəzərdə tutmalıdır.

İctimai yayımçının verilişlərinin onun ictimai xidmət mandatına uyğun olmasına nəzarət etməli olan qurum- Yayım Şurası öz vəzifələrini qanuna uyğun şəkildə yerinə yetirməlidir. Şuranın baş direktorunun və üzvlərinin təyin olunması prosesi müstəqil, şəffaf və siyasi təsir olmadan həyata keçirilməli, habelə bu şurada media sahəsində təcrübəsi olan vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin də iştirakına şərait yaradılmalıdır.

Hökumət və Milli Məclis (parlament) İctimai Yayım Xidmətinin Yayım Şurası üzvlərinin heç bir kənar müdaxilə olmadan seçilməsi qaydalarını şəffaf və ədalətli şəkildə tətbiqini təmin etməlidir.

Qabaqcıl təcrübəyə uyğun olaraq, müstəqil ekspertlərin iştirakı ilə, ictimai yayımçının yayım intizamı qaydaları və yayım standartlarını müəyyən edən “daxili qaydalar” hazırlanmalıdır. Baş direktor bu qaydaların icrasına nəzarət etməlidir. Yayım Şurası buna nəzarət etməli və müvafiq tövsiyələr verməlidir.

Proqramların yayımın məqsədləri və prinsiplərinə uyğun olmasına lazımi şəkildə nəzarət edə bilməsi üçün ictimai yayımçının Yayım Şurasına müvafiq vasitə və resurslar verilməlidir. Yayım Şurası müzakirələr vasitəsilə monitorinqin metodologiyasını, qaydalarını və şərtlərini qəbul etməli, və monitorinqinin nəticələrini vaxtaşırı açıqlamalıdır.

Yayım Şurası İctimai Yayım Xidmətinin direktoruna monitorinqin nəticələri əsasında tövsiyələr verərkən QHT-lər və müstəqil ekspertlərlə davamlı müzakirələr və məsləhətləşmələr aparmalıdır.

### ***Kommersiya televiziya yayımı***

Hökumət televiziya və radio sektoruna kapital cəlb etmək üçün zəruri addımlar atmalıdır.

Hökumət televiziya və radio kanallarına xaricilərin sahibkarlığını məhdudlaşdıran qanunvericilik müddəalarını ləğv etməli və tanınmış investorların KİV bazarına daxil olmasını təşviq etmək üçün addımlar atmalıdır.

### ***İnformasiyaya çatımlılıq***

“İnformasiya əldə etmək haqqında Qanun”da bütün dövlət orqanlarının internet saytları da daxil olmaqla, informasiyanın fəal dərc olunmasını təmin edən mexanizmi olmalıdır. Jurnalistlərin rəsmi dövlət orqanları tərəfindən akkreditasiya olunması təcrübəsinə yenidən baxılmalıdır.

İctimai informasiyanın açıqlanmaması və ya vaxtında açıqlanmamasına görə hesabatlılığın mexanizmi yaradılmalıdır.

### ***Digər tövsiyələr***

Hökumət və MTRŞ ictimai yayım xidmətlərində (həmçinin AzTV-də) və kommersiya yayımçılarında çalışan peşəkar jurnalistlərin sosial və əmək hüquqlarının təmin edilməsi üçün tədbirlər görməlidir.

## QISA XÜLASƏ

Azərbaycanda vətəndaş jurnalistləri və müstəqil medianın inkişafına düşmən siyasi və iqtisadi mühit dəyişməz olaraq qalır. Ənənəvi televiziya və radio yayımı birbaşa və ya qeyri-rəsmi təzyiqli vasitələri ilə, ciddi dövlət nəzarəti altındadır.

Azərbaycanda 9 milli, 14 regional və 13 kabel televiziya, 12 radio stansiyaları fəaliyyət göstərir.

Hökumətin 2009-cu ildə xarici radioların (BBC, Azadlıq-Azad Avropa Radiosu və Amerikanın Səsi) milli tezliklərdə yayımlanmasına qadağa qoymasından sonra ölkənin yayım mediasında fikir müxtəlifliyinin təmin olunması da başa çatdı. Bu radiolar Azərbaycanlı dinləyicilər üçün dövləti tənqid edən və müstəqil fəaliyyət göstərən yeganə alternativ informasiya mənbələri idi. Hazırda milli tezliklərdə yayımlanan 12 və 2 regional radionun heç biri plüralizmi təmin etmir.

Ölkənin 9 milli telekanalının üçü (AZTV, İdman Azərbaycan və Mədəniyyət) dövlətə məxsusdur. Əksər post-sovet ölkələrində dövlət mediasının özəlləşdirilməsi və ya ictimai yayımçıya çevrilməsi prosesi getdiyi bir vaxtda, Azərbaycanda bunun ziddinə olaraq, son üç ildə AzTV-yə əlavə olaraq daha iki telekanalın lisenziyası (İdman Azərbaycan və Mədəniyyət) verilib. Regional telekanalların müstəqil olduğu hesab olunsa da, bu kanallar ölkədə baş verən cari hadisələrə aid məlumat yaymaqdan daha çox musiqi və əyləncə tipli verilişlərə üstünlük verir.

Azərbaycanın ictimai yayımçısı olan "İctimai Televiziya" bu sahəyə aid beynəlxalq standartlarla nəzərdə tutulmuş funksiyaları yerinə yetirmir<sup>5</sup>. İctimai TV Avropa Yayım Birliyinə üzvlüyü çərçivəsində bu qurumun tələblərinə (ictimai marağa xidmət etmək, plüralizmi təmin etmək, və s.) əməl etməyərək cəmiyyətin bütün sektorları üçün balanslı və müxtəlifliyi təmin edən proqramlar yayımlamır. İctimai TV ölkədə baş verən mühüm hadisələr (məs, siyasi partiyaların və ictimai birliklərin fəaliyyəti) haqqında çox yığcam, çox vaxt isə birtərəfli məlumat verir.

Azərbaycanda dövlət-vətəndaş ünsiyyətini təmin edən 9 milli televiziya kanalı "yuxarıdan aşağı" prinsipi əsasında birtərəfli fəaliyyət göstərir, yəni yalnız dövlət məlumatları vətəndaşlara çatdırılır. Bu telekanalların xəbər reportajları bir-birinə oxşar olur ki, bu da onların yayım müstəqilliyini şübhə altına alır.

Azərbaycanda siyasi müstəvidə rəqabətin olmadığı kimi, siyasi xəbərlərin çatdırılmasında da özəl televiziya arasında rəqabət yoxdur. Əyləncə proqramlarına gəldikdə isə bu sahədə gərgin rəqabət mühiti hökm sürür. Altı özəl telekanalın hər biri reklam gəlirləri hesabına fəaliyyət göstərən kommersiya hüquqi şəxslər olsalar da, onlara dövlət tərəfindən ciddi nəzarət olunur, və bu kanallar öz sahiblərinin və ya siyasi havadarlarının maraqlarını izləyicilərin maraqlarından daha üstün tutur.

Dövlətin təbliğatını gəlirli biznes fəaliyyəti ilə birləşdirmək işə yarayır, çünki bu, telekanalların daha əyləncəli olmasına, izləyicilərin və reklam sifarişlərinin artmasına səbəb olur. Azərbaycanda bir çoxları üçün – rayon yerlərində yaşayanlar, yaşlılar, daha aşağı səviyyəli təhsilə malik şəxslər və imkansızlar üçün xidmət haqqı tələb etməyən milli televiziya əyləncənin

<sup>5</sup>Avropa Şurasının 1641 (2004) sayılı Təvsiyələri - <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta04/erec1641.htm..>

yeganə əlçatan formasıdır. Telekanalların teleserial və digər əyləncəli şoular vasitəsilə topladığı tamaşaçı auditoriyası ölkədə baş verən hadisələr barədə xəbərləri də çox vaxt elə bu kanallardan izləyir.

Dövlət yayım mediasına tam nəzarət edir. Yayım üçün lisenziyaların verilməsi prosesi siyasi motivli, qərəzli və qeyri-şəffafdır. Hazırda MTRŞ birbaşa prezident tərəfindən təyin olunan yeddi üzvdən ibarət olub tam olaraq dövlət büdcəsindən maliyyələşir. Bu səbəbdən də bu qurumun müstəqil və etibarlı olmasına heç bir zəmanət yoxdur. Dövlət himayəsində olmayan müstəqil yayımçılar (məsələn, Obyektiv TV) dəfələrlə cəhd etsələr də, lisenziya əldə edə bilmirlər və bu üzvdən yalnız internet üzərindən fəaliyyət göstərmək məcburiyyətində qalırlar. Hətta Obyektiv TV lisenziya əldə etmək üçün tenderdə də iştirak etmiş, lakin MTRŞ-nin qərarına görə həmin tenderin qalibi daha yaxşı texniki imkanlara malik olan “Golden Price” olmuşdur. Qeyd edək ki, “Golden Price” yayımda hakimiyyətin tənqidinə yer vermir.

Üstəlik son zamanlar hökumət yeni potensial yayımçıların boş tezlik əldə etmələri üçün keçirilən tenderlərin sayını minimuma endirib. Hakimiyyət 2010-cu ilə qədər öz nəzarətində olmayan yayımçılara lisenziyaların verilməməsinə boş tezliklərin olmaması ilə əsaslandırır. Bununla yanaşı MTRŞ teleradioyayımı haqqında qanunu (Maddə 16.5-ci) pozaraq teleradioyayım üçün boş tezliklərin siyahısını dərc etməkdən mütəmadi olaraq imtina edirdi<sup>6</sup>. 2012-ci ildə isə MTRŞ bəyan etmişdi ki, tezliklər kifayət qədərdir, amma Azərbaycan kimi kiçik ölkədə çoxsaylı telekanalların olması zərurəti yoxdur. Habelə MTRŞ rəsmiləri bəyan edirlər ki, yeni telekanalların açılacağı təqdirdə mövcud telekanalların reklamdan gələn gəlirləri azalacaq ki, bu da son nəticədə telekanalların işinin keyfiyyətinə mənfi təsir edəcək<sup>7</sup>.

Efirə lisenziyanın alınmasının mümkünsüzlüyü onlayn telekanalların yaranması zərurətini ortaya çıxarıb. Bu gün ölkədə dörd onlayn televiziya var ki, onların da üçünün hazırladığı məzmun hakim dairələrin dövləti necə idarə etməsinə alternativ və tənqidi yanaşmanı əks etdirir. Amma iri həcmli video məzmunların sayta yüklənməsi üçün sürətli internetin lazım olduğunu nəzərə alsaq, mobil və stasionar internetin sürətinin az, qiymətinin isə baha olması mövcud segmentin inkişafını ləngidir. Yalnız ölkədə geniş və hamı üçün çatımlı olan optik şəbəkə qurulduğu təqdirdə onlayn telekanallar populyarlıq qazanıb, ənənəvi telekanallarla rəqabət apara bilər.

---

<sup>6</sup>Televiziya və Radio Yayımı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu: <http://www.ntrc.gov.az/?/az/content/212/>

<sup>7</sup>MTRŞ sədri ilə müsahibə: <http://deyerler.org/52723-nusirevan-meherreml-i-yeni-telekanaldan-danisdi.html>

# GİRİŞ

Bu hesabat Azərbaycanda ifadə azadlığının təşviqi və müdafiəsi sahəsində fəaliyyət göstərən müstəqil qeyri-kommersiya təşkilatı olan Reportyorların Azadlıq və Təhlükəsizlik İnstitutunun (RATİ) nəşridir. RATİ-nin fəaliyyəti Azərbaycanda mətbuat azadlığı sahəsindəki problemləri müvafiq qurumların, ABŞ və Avropa rəsmilərinin diqqətinə çatdırmaqda mühüm rol oynamışdır. RATİ 2007-ci ilin oktyabrından Beynəlxalq Söz Azadlığı Mübadiləsi (İFEX) təşkilatının üzvüdür.

Söz azadlığına dəstək və mətbuat azadlığına qarşı təzyiqlərə dərhal reaksiya vermək RATİ-nin Azərbaycandakı fəaliyyətinin əsasını təşkil edir. Bu hesabat RATİ-nin Azərbaycanda ifadə azadlığının müdafiəsi və təşviqi fəaliyyətinin bir hissəsidir.

Hesabat ATƏT-in Bakı Ofisinin dəstəyi ilə RATİ tərəfindən həyata keçirilən “Yayımda dəyişiklik: Azərbaycanın yayım mediasında fikir müxtəlifliyi və plüralizm mövzusunda müzakirələrin aparılması” layihəsi çərçivəsində hazırlanmışdır.

Layihənin başlıca məqsədi Azərbaycanın tele-radio yayımı sahəsində demokratik islahatların keçirilməsinə nail olunmasıdır. Yaxın məqsədlərə isə bunlar daxildir:

- 1) Yayım mediasının qısa və uzunmüddətli inkişafı məqsədi ilə potensial müdaxilə imkanlarının müəyyən olunması;
- 2) Azərbaycanda teleradio yayımı sahəsində çatışmazlıqlar və islahatlar mövzusunda yerli və beynəlxalq səviyyədə ictimai müzakirələrin təşviqi.

Bu icmalı hazırlayarkən, RATİ bir neçə tədqiqat mövzuları seçmişdir:

- Rəqəmsal yayım. Yerüstü rəqəmsal televiziya (DTT) rəqəmsal dövrün vacib elementidir. Rəqəmsal və İnförmasiya Texnologiyaları Nazirliyinin rəqəmsal yayımla bağlı konkret vəzifələri mövcuddur. İcmal Azərbaycanın qarşısındakı seçim imkanlarını və qarşıdakı dövrdə DTT ilə bağlı qərar qəbul etmənin iqtisadi və ekoloji aspektlərini araşdırır.
- Yayım gəlirləri və biznes modelləri. Gəlir baxımından Azərbaycanın yayım sahəsində əsas amillər hansılardır? Formalaşmış və formalaşmaqda olan biznes modelləri hansılardır? Azərbaycanda yayım sahəsinin üstün və zəif cəhətləri hansılardır?
- İctimai Yayımın maliyyələşdirilməsi. Dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən yayımçılarla özəl yayımçılar arasında balans təkcə Azərbaycanda deyil, beynəlxalq müstəvidə də diqqət mərkəzində duran məsələdir. Azərbaycanda nə kimi problemlər mövcuddur və tənzimləyici qurum qərar qəbul etmə zamanı nələrdən xəbərdar olmalıdır?
- Onlayn yayıma keçid. Azərbaycanda internet və onlayn kontent hökumət tərəfindən tənzimlənmədiyi üçün internetlə media arasında mahiyyətə oxşarlıq medianın xüsusilə də yayım mediasının formasını dəyişir. İcmal Azərbaycanın yayım sektorunu istehsal, istehlak və gəlir baxımından nəzərdən keçirərək internet mediasına da eyni prizmadan yanaşmağa çalışır. Onlayn mediada hansı tendensiya mövcuddur, bunlar yayım mediasına, onun auditoriyasına və gəlirlərinə necə təsir edir və yaranmaqda olan milli və global meyillər hansılardır?

- MTRŞ-nin hüquq və vəzifələri. Azərbaycanın MTRŞ-sı ilə digər Avropa ölkələrinin yayımı tənzimləyici orqanları arasında fərqlər hansılardır? MTRŞ öz fəaliyyətində hansı dərəcədə müstəqil deyil (asılıdır)?

Hesabat RATİ-nin fokuslaşdığı əsas sahələri əhatə edən üç fəsildən ibarətdir: milli normativ-hüquqi baza, Azərbaycanın yayımına nəzarət orqanı və ictimai yayımçıya sahəvi baxış.

Əsas yayımçıların monitorinqinin nəticələri hesabatla əlavə olunub. Monitorinq qrupu Azərbaycanın siyasi səhnəsinin media tərəfindən işıqlandırılmasını aşağıdakı məqsədlərlə müşahidə etmişdir:

- Siyasi şəxslərin (qurumların) mediaya ədalətli çıxışla təmin olunmasını qiymətləndirmək;
- Medianı, siyasi şəxsləri (qurumları), tənzimləyici orqanları, vətəndaşları və beynəlxalq ictimaiyyəti Azərbaycan mediasının obyektivliyini qiymətləndirmək üçün lazım olan məlumatla təmin etmək;
- İctimai məlumatlılığı artırmaq və jurnalistləri, redaktorları və KİV rəhbərlərini balanslı xəbər yayımının standartlarına riayət etməyə həvəsləndirmək;
- Vətəndaşları medianın rolunu daha yaxşı anlamağa stimullaşdırmaq.

RATİ son 12 ildə 38-ə yaxın ölkədə media monitorinqi həyata keçirmiş Slovak təşkilatı olan "MEMO 98"<sup>8</sup> tərəfindən yaradılmış metodologiyadan istifadə etmişdir.

RATİ tərəfindən həyata keçirilmiş əvvəlki media monitorinq layihələrində (2008-ci il prezident seçkiləri və 2009-cu il referendumu zamanı) olduğu kimi, bu dəfə də əldə olunmuş nəticələr göstərib ki, monitorinqi həyata keçirilən media vasitələrinin əksəriyyəti xüsusi məsələlərlə bağlı müxalif fikirlərə və baxışlara yer vermir.

Daha bir narahatedici məqam Azərbaycan mediasında siyasi fiqurların işıqlandırılması formasıdır. Bu tendensiyalara misal kimi monitorinqi həyata keçirilmiş media vasitələrində müxalifətə kifayət qədər yer ayrılmamasını, onlara iqtidarın siyasi fikirlərinə cavab verməyə şərait yaradılmamasıdır. Monitorinqin nəticələri göstərir ki, Azərbaycanda media araşdırmaçı və tənqidi deyil- buna görə də, cəmiyyət siyasi subyektlərin, xüsusilə də dövlət büdcəsini idarə edən dövlət rəsmilərinin fəaliyyəti barədə dolğun məlumatlandırılmır- təhlil və qiymətləndirilmə aparılmır.

---

<sup>8</sup> Ətraflı məlumat üçün [www.memo98.sk](http://www.memo98.sk) saytına baxın

# FƏSİL 1: YAYIM VƏ MEDIA SİYASƏTİ

“Televiziya və radio yayımı haqqında qanun”a əsasən Azərbaycanda teleradio yayımın dörd forması vardır<sup>9</sup>: dövlət, ictimai, özəl və bələdiyyə. Lakin əslində ölkədə heç bir bələdiyyə (icma) yayımçısı yoxdur.

Bir neçə hüquqi sənəd birlikdə Azərbaycanın media mühitinin normativ-hüquqi bazasını əmələ gətirir.

## **Konstitusiya**

Konstitusiyanın 47-ci maddəsi fikir və söz azadlığına təminat verir<sup>10</sup>. 1998-ci ildə senzura rəsmən ləğv edilib. Konstitusiyanın 50-ci maddəsi və KİV haqqında Qanun məlumat axtarmaq, almaq və media vasitəsilə yaymaq azadlığını təmin edir. Mətbuat və söz azadlığına qanunvericilikdə təminatlar olsa da, bu qanunların düzgün həyata keçirilməsi problematik olaraq qalır.

## **Radio və Televiziya Yayımı haqqında Qanun**

"Radio və televiziya yayımı haqqında" Qanunun 3-cü maddəsi tele-radio fəaliyyətinin fundamental prinsiplərini - ideoloji və siyasi plüralizm və balanslılıq və obyektivliyi təsvir edir<sup>11</sup>. "Radio və televiziya yayımı haqqında qanun"dan başqa, İctimai TV-nin xüsusilə "İctimai Televiziya və Radio Yayımı haqqında" Qanuna riayət etmək öhdəliyi vardır<sup>12</sup>. Bu qanunun 4-cü maddəsinə görə, İctimai yayımın əsas prinsiplərin bunlardır: müstəqillik, obyektivlik, qərəzsizlik və dəqiqlik, plüralizm və dözümlülük, siyasi maraqların olmaması, və müxtəliflik.

"Radio və televiziya yayımı haqqında" Qanunun 32-ci maddəsi proqramlara aid tələbləri təsvir edir: obyektivlik, bitərəflik və saxta məlumatlardan istifadə olunmaması, habelə faktların və tədbirlər doğru göstərilməsi, birtərəfliyə yol verilməməsi.

## **Cinayət Məcəlləsi**

ATƏT-in və Avropa Şurasının çağırışlarına baxmayaraq, Cinayət Məcəlləsinin diffamasiyaya görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutan 147 və 148-ci maddələri hələ də ləğv olunmayıb<sup>13</sup>.

<sup>9</sup>Televiziya və Radio Yayımı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu: <http://www.ntrc.gov.az/?/az/content/212/>

<sup>10</sup>Baxın <http://en.president.az/azerbaijan/constitution/>

<sup>11</sup>9-cu istinada baxın

<sup>12</sup>İctimai Televiziya və Radio Yayımı haqqında Qanun: <http://www.azerweb.com/laws/16/index.pdf>

<sup>13</sup>Baxın: ATT-in Media Azadlığı üzrə Nümayəndəsinin ATƏT Daimi Şurasına 15 noyabr 2007-ci il tarixli Müntəzəm Hesabatı ([http://www.osce.org/documents/rfm/2007/11/28110\\_en.pdf](http://www.osce.org/documents/rfm/2007/11/28110_en.pdf)) və Avropa Şurasının "Azərbaycanının öhdəlikləri haqqında" 1545 sayılı Qətnaməsi (<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta07/ERES1545.htm>).



## **Radio və Televiziya yayımı haqqında qanun**

Televiziya və radio yayımını tənzimləyən qanunun mövcud olmasına baxmayaraq, bu qanunun icrasında problemlər mövcuddur<sup>14</sup>. Qanunda yayım mediasının xüsusi sahələri ilə bağlı müddəalar yoxdur. Teleradio sahəsini tənzimləyən xüsusi qanunun tətbiqinə nəzarət etməli olan orqan, yəni Milli Televiziya və Radio Şurası özü bu qanunun tələblərini pozur. “Televiziya və Radio Yayımı haqqında” Qanunun 16.5-ci maddəsi göstərir ki, Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı və müsabiqəni keçirən orqan tezlik siyahısını ildə bir dəfədən az olmayaraq kütləvi informasiya vasitələrində dərc etdirir<sup>15</sup>. Lakin Qanunun bu norması kobud şəkildə pozulur, çünki üç ildir ki, MTRŞ ölkədəki yayım üçün yararlı tezliklər siyahısını ictimaiyyətə açıqlamır. MTRŞ tezlik resursları ilə bağlı Media Hüquqları İnstitutunun informasiya sorğularına cavab verməyib.

“Televiziya və Radio Yayımı haqqında” qanunda MTRŞ-ya məxsus olan funksiyalardan biri: teleradio yayımına xüsusi razılıq (lisenziya) vermək məqsədi ilə müsabiqə elan edir, müsabiqənin qayda və şərtlərini hazırlayır və müsabiqəni keçirir. Sonuncu dəfə MTRŞ 2010-cu ilin noyabrında 103.3 Fm radio tezliyi üzrə müsabiqə elan edib. Həmin müsabiqə də şəffaf keçirilməyib. Belə ki, müsabiqədə iştirak edən iddiaçılar arasından qalib olan şirkətin rəhbəri aparılan araşdırmaya əsasən məlum olub ki, Prezident Administrasiyasının yüksək çinli məmurunun övlədir<sup>16</sup>. Boş tezliklərin olmasına baxmayaraq, MTRŞ növbəti müsabiqəni iki il sonra, 2012-ci ilin oktyabrında, Gəncə şəhərində radio tezliyi üçün keçirdi.

Tezliklərin boş olduğu halda MTRŞ tərəfindən müsabiqə elan edilməsinin səbəbini MTRŞ rəhbəri belə izah edir: “Tezliklər var, ancaq tez-tez müsabiqə elan etmək olmaz. Yeni kanallar yaransa, media bazarında problem yaranacaq və kanallar fəaliyyət göstərə bilməyəcəklər.”

Media tənzimləyicisi olaraq, MTRŞ-nin qarşısında, şübhəsiz ki, çətin vəzifə durur – belə ki, yayımçıların seçimi yayım sahəsində balans və plüralizmin dərəcəsini müəyyən edir. Yayım mediası məhdud ictimai resurs olan tezliklərdən istifadə etdiyi üçün cəmiyyət qarşısında böyük öhdəlik və sosial məsuliyyət daşıyırlar. Yayım mediası üzərində dövlət monopoliyası onu göstərir ki, yayım mediası sosial, mədəni və siyasi məqsədləri təşviq etmək kimi öz əsas funksiyasını yerinə yetirə bilmir, öz növbəsində MTRŞ da yayımçıların fəaliyyətini tənzimləməklə cəmiyyəti qərəzli informasiyadan qorumaq vəzifəsinin öhdəsindən gələ bilmir. MTRŞ reklam bazarının həcmi də daxil olmaqla yayım mediası mühitinə təsir edən müxtəlif aspektləri nəzərə almaq hüququna malik olduğu üçün onun yayımı lisenziyalaşdırma prosedurunun aşkar və dəqiq olması, və açıq, şəffaf və qərəzsiz şəkildə tətbiq olunması vacibdir. Lakin, mövcud vəziyyəti nəzərə alsaq, görürük ki, MTRŞ-nin yeni lisenziyalar verməsinə mane olan reklam bazarının həcmi deyil, yayım media sektoruna alternativ fikir və plüralizmin daxil olmasına imkan vermək istəməməsidir. Bu, beynəlxalq təcrübəyə ziddir və mətbuatın inkişafına potensial maneədir.

MTRŞ-nin qəbul etdiyi qərarlar normativ xarakterli aktlar<sup>17</sup> hesab edilsə də, bəzən bu qərarlar tənqid hədəfinə çevrilir. Belə ki, 2009-cu ildə Azərbaycanın FM tezliyində yayımlanan Evropa+Bakı (Rusiya), “Azadlıq”, BBC və “Amerikanın səsi” radiolarının yayımı MTRŞ-nin qərarı ilə dayandırılıb. MTRŞ-nin bu qərarını çoxsaylı yerli və xarici təşkilatlar tənqid etdi. Bu qadağa Azərbaycan cəmiyyətinin obyektiv, fərqli, qərəzsiz informasiyalar əldə etmə hüququna böyük zərbə vurmuş oldu.

<sup>14</sup>Televiziya və Radio Yayımı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu: <http://www.ntrc.gov.az/?/az/content/212/>

<sup>15</sup>14-cü istinada baxın

<sup>16</sup>Baxın: <http://bit.ly/SZOGQC>

<sup>17</sup>Televiziya və Radio Yayımı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu: <http://www.ntrc.gov.az/?/az/content/212/>

Eyni zamanda "Televiziya və Radio Yayımı haqqında" Qanunun 5.1-ci maddəsində deyilir ki, Kabel şəbəkəsi ilə yayım və xarici ölkələrə yayım istisna olmaqla, bir teleradio yayımçısı, həmçinin onun struktur bölmələri televiziya ilə iki, radio ilə üç proqramdan artıq yayımla məşğul ola bilməzlər<sup>18</sup>. Eyni zamanda "Televiziya və Radio Yayımı haqqında" Qanunun 5.2-ci maddəsi tələb edir ki, Fiziki və hüquqi şəxs yalnız bir teleradio yayımının təsisçisi (həmtəsisçisi) ola bilər. Ancaq bu gün "Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri" Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti artıq 3 televiziya (AzTV, İdman Azərbaycan və Mədəniyyət) və 1 radio (Radio Azərbaycan) təsisçisidir ki, bu da qanunun yuxarıda göstərilmiş müddəalarına ziddir. Göründüyü kimi MTRŞ "Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin qanunun bu normasını pozmasına göz yumub.

"Televiziya və radio yayımı haqqında qanun"un 22.1-ci maddəsində qeyd olunub ki<sup>19</sup>, ərizədə başqa müddət nəzərdə tutulmayıbsa, yayım üçün lisenziya altı il müddətinə verilir. Əgər seçilmiş tezlərdən bu şərtlərlə istifadə edilməsi mümkün deyilsə, lisenziya daha qısa müddətə verilib bilər. Lakin qanun dövlət və ictimai yayımçılar üçün lisenziyanın müddətini göstərmir. Bu günə kimi qanundakı bu boşluq aradan qaldırılmayıb.

"Televiziya və Radio Yayımı haqqında Qanun"da<sup>20</sup> göstərilirdiyi kimi bələdiyyə yayımının əhəmiyyəti bundan ibarətdir ki, bələdiyyə yayımçısı bütün əhalinin və təmsil etdiyi rayonun maraqlarının qorunması məqsədi daşıyan informasiya, təhsil və əyləncəli proqramlar yayımlayır. İnsanların maarifləndirilməsi və ictimai məlumatlılığın artırılmasında bələdiyyə yayımının rolunu nəzərə alaraq, hesabat müəllifləri bu tip yayımın ölkə üçün böyük əhəmiyyəti olacağını hesab edir. Daha az nəzərdə olan bələdiyyə televiziyası və ya radiosu vasitəsilə müxtəlifliyi və plüralizmi təmin etmək imkanı mövcuddur – belə ki, mövcud qanunvericilik bələdiyyə yayımçısının fiziki və hüquqi şəxslərlə əməkdaşlıq əsasında yaradılmasına imkan verir. Xüsusilə, "Televiziya və Radio Yayımı haqqında Qanun"da qeyd olunur ki, "bələdiyyə yayımçısı bir və ya daha çox yerli bələdiyyələr və ya fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən təsis edilə bilər.

### ***TV kanallarda şəffaflıq və müstəqilliyinin olmaması***

TV və radio kanalların sahibləri barədə məlumat Azərbaycanda ictimaiyyət üçün açıq deyil. Əvvəl mövcud olan qanunvericiliyə əsasən Vergilər Nazirliyinə informasiya sorğusu verildiyi zaman şirkətlərin rəhbərləri barədə məlumat verildirdi<sup>21</sup>.

Hazırkı prosedura əsasən MTRŞ üzvlərini Prezident təyin edir ki, bu da qurumun müstəqil, effektiv və şəffaf fəaliyyət göstərməsinə şərait yaratmır, halbuki bütün bu sadalananlar media tənzimləyici qurum üçün vacib amillərdir.

2012-ci ildə "İnformasiya əldə etmək haqqında" və "Kommersiya sirri haqqında" qanunlara parlament tərəfindən qəbul edilən və prezident tərəfindən təsdiqlənən dəyişikliyə görə kommersiya qurumlarının təsisçiləri barədə informasiya almaq mümkün olmayacaq<sup>22</sup>. Əslində hökumət bunun əksini etməlidir, belə ki, beynəlxalq praktikada fiziki və hüquqi şəxslərin media qurumuna sahibliyi barədə ətraflı məlumat ictimaiyyət üçün əlçatan olur. Media vasitələrinə sahiblikdə şəffaflıq həm mediada plüralizmin təmin olunması ilə bağlı qaydaları icra edərkən

<sup>18</sup> 17-ci istinada baxın

<sup>19</sup> 17-ci istinada baxın

<sup>20</sup> 17-ci istinada baxın

<sup>21</sup> İnformasiya sorğuları "İnformasiya Əldə Etmək haqqında Qanun"a uyğun olaraq göndərilib

<sup>22</sup> <http://bit.ly/Y7ydhW>

düzgün qərar verə bilməsi üçün hakimiyyətə, həm də media qurumalı tərəfindən verilən informasiyanın, ideyaların və fikirlərin müstəqil təhlili üçün cəmiyyətə vacibdir<sup>23</sup>

Bundan başqa dövlət büdcəsindən maliyyələşən kanallar və eyni zamanda özəl kanallar öz maliyyə hesabatlarını ictimaiyyətə açıqlamırlar. Halbuki, büdcədən maliyyələşən kanallar öz maliyyə hesabatları cəmiyyətə açıqlamaladırlar.

“Mühasibatlıq uçotu haqqında” Qanunun 12.3.1 və 14.1-ci maddələrində göstərilir ki, kommersiya və ya büdcə təşkilatları illik maliyyə hesabatları tərtib etməli və eyni zamanda da bu hesabatları dövrü mətbuatda və ya internet səhifəsində yerləşdirməlidir<sup>24</sup>. Lakin Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti Qanunun bu müddəasına əməl etmir və hesabatları öz saytında ([www.aztv.az](http://www.aztv.az)) dərc etmir.

### ***“İctimai TV-Radio yayımı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu” nun prinsiplərinin pozulması***

Avropa Şurası və ATƏT-in Media azadlığı üzrə nümayəndəsinin birgə tövsiyələrinin ardınca Azərbaycanda ictimai yayımçı (ictimai TV və ya İTV) yaradılıb. İctimai TV 2005-ci il avqustun 29-da “İctimai Televiziya və Radio yayımı haqqında Qanun”un qəbulundan sonra fəaliyyətə başlayıb.

İctimai yayımçının hüquq və vəzifələri “İctimai Televiziya və Radio yayımı haqqında Qanun”un 7 və 8-ci maddələrində göstərilir<sup>25</sup>. 2012-ci ilin sentyabr-noyabr aylarında RATİ digər kanallarla yanaşı İctimai TV və Radionun da xəbərlər və cari məsələlər proqramlarının monitorinqini apardı. Monitorinq müəyyən etdi ki, hakim partiyadan başqa digər siyasi partiyalar və ictimai birliklər tərəfindən təşkil olunan tədbirlər və aksiyalar ictimai yayımçı tərəfindən nadir hallarda işıqlandırılır ki, bu da, qanunun 8-ci maddəsinə ziddir. Belə ki, 8-ci maddəyə görə, ictimai yayımçı dövlət orqanları, siyasi partiyalar, sosial hərəkatlar, dini qurumlar, habelə maliyyə və kommersiya qurumları barədə ictimaiyyətə qərəzsiz və neytral informasiya çatdırmalıdır.

### ***Teleradio Yayımın texniki problemləri***

Azərbaycan hazırda analoq yayımdan rəqəmsal yayıma keçir. Lakin televiziya və radio yayımı ilə bağlı mövcud qanunvericilik rəqəmsal yayımın xüsusiyyətlərinə uyğun adaptasiya olunmayıb – bu isə rəqəmsal yayımın bütün imkanlarından tam və səmərəli istifadəyə imkan vermir.

Bu gün respublikaya yayımı təşkil etmək üçün 9 milli telekanalın hamısı Teleradio İstehsalat Birliyinin antenn ötürücüsü xidmətindən istifadə edir. Telekanallara öz ötürücüsünü almaq hüququ verən müddəaların yerli qanunvericilikdə mövcud olmadığından, telekanalların Teleradio İstehsalat Birliyinin təklif etdiyi xidmətdən istifadədən başqa çıxış yolu qalmır. Belə olan halda isə, əgər Teleradio İstehsalat Birliyində hər hansı texniki problem baş versə, bütün kanalların fəaliyyəti eyni zamanda dayana bilər.

Bu hesabatın müəllifləri fərdi yayımçılara öz ötürücü antenlərini almaq və istifadə etmək imkanı verən dəyişikliklərin qanunvericiliyə əlavə olunmasını tövsiyə edir.

<sup>23</sup>Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinin üzv dövlətlər üçün medianın plüralizmi və müxtəlifliyi haqqında Təvsiyələri CM (2007)2 – <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1089699>.

<sup>24</sup>“Mühasibat haqqında Qanun”: <http://bit.ly/Wd01Bc>

<sup>25</sup> Baxın: <http://bit.ly/T0q9fw>

## FƏSİL 2: MİLLİ TELEVİZİYA VƏ RADİO ŞURASI

Azərbaycanda teleradio sahəsini tənzimləyən qanunvericiliyin tətbiqində problemlərin mövcud olması, qanunda bəzi sahələri tənzimləyən normaların yoxluğu və yayım sektorunda monopoliya yayım sahəsinin inkişafını ləngidir. Teleradio sahəsini tənzimləyən xüsusi qanunun tətbiqinə nəzarət etməli olan orqan, yəni Milli Televiziya və Radio Şurası (MTRŞ) müstəqil olmadığı üçün onun fəaliyyəti şəffaf deyil. Bu səbəbdən MTRŞ mövcud problemləri həll edə bilmir.

MTRŞ Avropanın yayım tənzimləyici qurumları arasında əməkdaşlığı təmin edən təşkilatın – EPRA-nın (Tənzimləyici Qurumların Avropa Platforması) 51-ci üzvüdür.<sup>26</sup> EPRA-nın ümumilikdə 53 üzvü var. Bütün üzv ölkələrin tənzimləyici orqanlarının yayım strukturu və səlahiyyəti bir-birindən fərqlənir, bu səbəbdən biz MTRŞ-nin səlahiyyətini və vəzifəsinin digər ölkələrin tənzimləyici orqanları ilə müqayisə etdik və müsbət və mənfi tərəfləri müəyyən etməyə çalışdıq.

Müqayisə müxtəlif meyarlara görə aparılır:

- Yayım tənzimləyici orqanların fəaliyyətinin təşkili
- Onların hüquq və vəzifələri
- Onların maliyyə mənbələri
- İnternet saytları

### ***Tənzimləyici orqanların yayım fəaliyyətinin təşkili –***

**Ukrayna** Milli Şurası səkkiz nəfərdən ibarətdir. Milli Şurasının dörd üzvü Ukrayna parlamenti (Verkhovna Rada) tərəfindən təyin edilir və dörd üzv də prezident tərəfindən təyin olunur. Eyni şəxs yalnız bir dəfə təkrar müddətə Milli Şurasının üzvü təyin edilə bilər. Parlament tərəfindən dörd üzvün seçilməsi prosesi şəffafdır: Parlament kütləvi informasiya vasitələrində Milli Şuraya üzv olmaq üçün namizədlərin seçilməsi barədə elan verir, və namizədlər 21 gün ərzində ərizələrini təqdim edirlər. Ukraynanın müvafiq qanunu aydın şəkildə qeyd edir ki, Milli Şuranın üzvü olmaq üçün namizəd ali təhsilli olmalı və onun teleradio yayımı sahəsində ən azı beş il təcrübəsi olmalıdır<sup>27</sup>.

**Türkiyə** Radio və Televiziya Ali Şurası dövlət orqanları və təşkilatları və ya özəl müəssisələrdə ixtisası üzrə ən azı on il işləmiş, azı dörd il ali təhsilə malik, kifayət qədər peşəkar bilik və

<sup>26</sup>EPRA haqqında daha ətraflı məlumat üçün qurumun saytını ziyarət edin: <http://www.epra.org/>

<sup>27</sup>Ukraynanın "Milli Teleradio Yayımı Şurası haqqında Qanun"u barəsində daha ətraflı məlumat üçün aşağıdakı linkə sığın: <http://bit.ly/Y4WSUp>

təcrübə ilə yanaşı dövlət qulluqçusu olmasına imkan verən digər keyfiyyətləri də olan şəxslərin arasından Türkiyə Böyük Millət Məclisi tərəfindən seçilmiş doqquz üzvdən ibarətdir<sup>28</sup>.

**Azərbaycan** Milli Televiziya və Radio Şurası Azərbaycan prezidenti tərəfindən təyin olunan doqquz üzvdən ibarətdir. İkili vətəndaşlığı olan, digər dövlətlər qarşısında öhdəliyi olan, icra və ya məhkəmə sistemlərində çalışan, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla ödənişli fəaliyyətlə məşğul olan, din xadimləri, fəaliyyət qabiliyyətsizliyi şəxslər məhkəmə tərəfindən təsdiq edilmiş, habelə cinayətə görə məhkum edilmiş şəxslərə Şuranın üzvü olmaq hüququ verilmir. Üzvlər yenidən seçilmək hüququna malikdirlər<sup>29</sup>.

### ***Onların hüquq və vəzifələri –***

**Ukrayna** Milli Şurası bu sahəyə nəzarət edir: Qanunvericilikdə nəzərdə tutulduğu kimi lisenziya alanın seçki kampaniyaları və referendum zamanı yayım qaydalarına əməl etməsini; teleradio yayımçılarının ictimai mənaəviyyətin qorunması sahəsində qanunvericiliyə əməl etməsini; teleradio yayımçılarının nizamnamə kapitalında xarici investisiyaların payı haqqında qanunvericiliyin tələblərinə əməl etməsini.

**Türkiyə** Ali Şurası ifadə və məlumat azadlığı, fikir müxtəlifliyi, media plüralizmi və rəqabət mühitinin təmin edilməsi üçün media xidmətləri sahəsində lazımi tədbirlər görür. Şura həmçinin media xidmətləri ilə bağlı ictimai rəy sorğuları keçirir və bu sorğuların nəticələrini ictimaiyyətə və müvafiq tərəflərə açıqlayır.

**Azərbaycanda** "Televiziya və Radio Yayımı haqqında Qanun" və "Milli Televiziya və Radio Şurasının Əsasnaməsi" MTRŞ-a kifayət qədər səlahiyyət versə də, onun həyata keçirilməsində problemlər var. Məsələn, MTRŞ öz səlahiyyətləri çərçivəsində teleradio yayımçıları üçün məcburi qərarlar qəbul etmək hüququna malikdir. Lakin, belə bir hüquqa malik olmasına baxmayaraq, MTRŞ yayımçıların müvafiq qanunvericiliyə əməl etməsini təmin etmək üçün lazımi tədbirlər görmür. Ümumiyyətlə, cəmiyyət MTRŞ-nin fəaliyyəti haqqında kifayət qədər məlumatlandırılmır. İnsanlar MTRŞ-nin fəaliyyəti haqqında yalnız lisenziya üçün tenderlər elan olunan zaman eşidir.

Bundan başqa, qanunvericiliyin ona verdiyi səlahiyyətə baxmayaraq, MTRŞ teleradio yayımçılarının fəaliyyətinin öz fəaliyyət proqramlarına və müvafiq qanunlara uyğunluğuna nəzarət etmir. Məsələn, "Lider TV" praym-taym efir vaxtında pornoqrafik görüntülər yayımlamış, lakin müvafiq səlahiyyəti olmasına baxmayaraq MTRŞ yayımçıya qarşı heç bir tədbir görməmişdi.

Əsasnaməyə əsasən MTRŞ mütəmadi olaraq iclaslar keçirməlidir, lakin ictimaiyyətə bu iclaslar barədə məlumat verilmir.

Nəhayət, MTRŞ tezliklərin paylanmasını düzgün qaydada tənzimləmir.

<sup>28</sup>–Türkiyənin "Yayım Mediası haqqında Qanun"u üçün <http://bit.ly/UPriGR> keçidi sığın və açılan pəncərədə Turkish Broadcasting Law No: 6112 Dated 3 March 2011' düyməsini sığın

<sup>29</sup> MTRŞ-nin Əsasnaməsinin tam mətnini oxumaq üçün MTRŞ-nin rəsmi saytına baxın - <http://bit.ly/ZuqbA0>

### ***Maliyyə mənbələri –***

Azərbaycan, Ukrayna və Türkiyənin yayım tənzimləyici orqanlarının maliyyə mənbələri müxtəlifdir.

**Ukraynada** müvafiq qanunvericiliyə görə, Milli Şura həm dövlət büdcəsindən, həm də digər mənbələrdən maliyyələşdirilə bilər.

**Türkiyədə** “Radio və Televiziya Ali Şurası”nın gəlirləri yayımçıların ödədikləri lisenziya haqlarından (televiziya kanalı, multipleks xidməti və radio tezliyindən istifadə üçün edilən illik ödəmə) ibarətdir.

**Azərbaycanda** isə “Televiziya və Radio Yayımı Qanun”a əsasən, MTRŞ yalnız dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilir. Qanunvericilikdə başqa donör müəyyən edilməyib.

### ***Tənzimləyici orqanlarının internet saytları –***

Üç ölkənin (Ukrayna, Türkiyə və Azərbaycan) yayım tənzimləyici qurumlarının saytlarını müqayisə etdikdə görünür ki, Azərbaycanın MTRŞ-nin saytı məzmun cəhətdən ən zəifdir.

MTRŞ saytında iki dil, Azərbaycan və ingilis dilləri mövcuddur. Lakin İngilis versiyası hazırlanma mərhələsindədir və saytın Azərbaycan versiyası mövcud olan məlumatın çoxu ingilis versiyada yoxdur. Hətta saytın Azərbaycan versiyası da aylarla yenilənmir. Məsələn, “Azad Azərbaycan” telekanalının yeni prezidenti 2012-ci ilin iyul ayında vəzifəyə gəlib, amma bu barədə MTRŞ-nin saytında hələ də məlumat yoxdur (hesabat hazırlanarkən saytda hələ də keçmiş prezidentin adı qalmaqda idi). Bundan başqa, MTRŞ-nin saytının “Azərbaycanda fəaliyyət göstərən xarici radiostansiyalar” bölməsində yayımı 2009-cu ildə qadağan edilmiş üç xarici yayımçının (BBC, Amerikanın Səsi və Azadlıq Radiosu) adları hələ də qalır. Bundan başqa, saytın “Tezliklərin siyahısı” bölməsində heç bir məlumat yoxdur.

Türkiyə və Ukrayna tənzimləyici orqanlarının internet resurslarına gəlicə, bu saytlarda tənzimləyici orqanlarının fəaliyyəti və hesabatları barədə məlumat asanlıqla əldə edilə bilər.

Üç ölkənin yayım tənzimləyici qurumları üzrə RATİ tərəfindən aparılmış qısa araşdırma Azərbaycanın “Milli Televiziya və Radio Şurası”nın fəaliyyətində bir çox çatışmazlıqların olduğunu aşkar etdi.

Məsələn, Ukraynanın “Milli Televiziya və Radio Yayımı Şurası” haqqında qanun müxtəlifliyi müəyyən qədər təmin edir – belə ki, şuranın üzvlərinin yarısı prezident, yarısı isə parlament tərəfindən təyin edilir. Azərbaycanda isə MTRŞ-nin doqquz üzvünün hamısı prezident tərəfindən təyin edilir. Ukraynanın müvafiq qanunun daha bir müsbət tərəfi budur ki, Şuranın eyni üzvü yalnız bir dəfə təkrar seçilə bilər. Azərbaycanda isə eyni üzvün ən çox neçə dəfə seçilməsi ilə bağlı qanunda heç bir müddəa yoxdur.

Bundan əlavə, Ukrayna və Türkiyənin qanunlarına görə yayım tənzimləyici orqanlar müxtəlif mənbələrdən maliyyələşə bilər, lakin Azərbaycanda MTRŞ yalnız dövlət büdcəsindən maliyyələşir<sup>30</sup>. Qeyd etmək yerinə düşər ki, Azərbaycanda MTRŞ-nin hüquq və vəzifələri yalnız yayım lisenziyalarının verilməsi və müvafiq qanunvericiliyin tələblərinə riayət olunmasına nəzərdən ibarətdir. Türkiyədə isə “Radio və Televiziya Ali Şurası” ifadə və məlumat azadlığı, fikir müxtəlifliyi, media plüralizmi və rəqabət mühitinin təmin edilməsi kimi vəzifələrə malikdir.

<sup>30</sup> MTRŞ-nin EPRA-dakı profili ilə aşağıdakı linkdə tanış ola bilərsiniz: <http://bit.ly/12fdA3C>

## FƏSİL 3: AZƏRBAYCANDA İCTİMAİ YAYIM XİDMƏTİ

İctimai yayım xidməti universallıq, proqramlarda müxtəliflik, etnik azlıqların və cəmiyyətin aztəminatlı təbəqəsinin maraqlarının təminatı, seçicilərin məlumatlandırılması, mədəniyyət və təhsilin zənginləşdirilməsi prinsiplərinə əsaslanır. Bu konsepsiya cəmiyyətin mədəni və intellektual maarifləndirilməsi idealına əsaslanır. İctimai yayımın kökləri 1 yanvar 1927-ci il tarixli Kral Xartiyası ilə Britaniya Teleradio Yayım Korporasiyasının (BBC) yaradılması haqqında sənədlərə gedib çıxır<sup>31</sup>.

İctimai yayımın kökündə ictimai mənafeyə xidmət edən teleradio xidmətləri göstərilməsinə sadıqlıq dayanır<sup>32</sup>. İctimai yayımın idealları universallıq və müxtəliflik prinsipləri ilə xarakterizə olunsa da, bir çox ölkələrdə, o cümlədən Azərbaycanda bu prinsiplər bir çox hallarda pozulur. Azərbaycanda, dövlətin sahib olduğu yayım sistemi hakim sinfin “mikrofonu” rolunu oynayır. Yayım qurumlarının mandatından bu cür sui-istifadə olunması Azərbaycanın ictimai yayımçısını, İctimai TV-ni, siyasi müzakirələr subyektinə çevirib.

### Azərbaycanın ictimai yayım modeli

Azərbaycanda ictimai yayım diqqət mərkəzindədir. Avropa Şurasına qoşularkən üzərinə götürdüyü həqiqi ictimai yayım xidmətinin yaradılması öhdəliyini<sup>33</sup> yerinə yetirmək üçün Azərbaycan hökuməti ictimai yayımçı İctimai Televiziya və Radio Şirkətini (İTV) yaratdı. İTV dövlət televiziyası AzTV 2-nin əsasında yaradıldı. İTV 29 avqust 2005-ci ildə fəaliyyətə başlayıb və onun əhatə etdiyi coğrafi ərazi AzTV-dən kiçikdir.

Avropa Şurası qarşısındakı öhdəliyə görə, İTV-nin cəmiyyət üçün mövcud dövlət və kommərsiya yayımçalarına alternativ bir yayımçı olması nəzərdə tutulmuşdu<sup>34</sup>. Bəs İTV buna nə dərəcədə nail olub?

İTV-nin yaranmasından bəri, RATİ bu yayımçının Avropa Şurasının tələblərinə cavab verməsinə və öz ictimai yayım xidməti mandatını yerinə yetirməsinə çalışan vətəndaş cəmiyyətinin önündə getmişdir. RATİ-nin Avropa İttifaqı, ATƏT-nin Bakı Ofisi və Avropa Şurasının dəstəyi ilə həyata

<sup>31</sup>Əlavə oxu üçün: <http://www.bbc.co.uk/historyofthebbc/resources/factsheets/1920s.pdf>

Avery, R. K., editor. Public Service Broadcasting in a Multichannel Environment: The History and Survival of an Ideal. White Plains, New York: Longman, 1993. Carnegie Commission on Educational Television. Public Television: A Program for Action. New York: Bantam, 1967. Carnegie Commission on the Future of Public Broadcasting. A Public Trust. New York: Bantam, 1979. Day, J. The Vanishing Vision: The Inside Story of Public Television. Berkeley: University of California Press, 1995. Emery, W. B. National and International Systems of Broadcasting: Their History, Operation, and Control. East Lansing: Michigan State University Press, 1969.

<sup>32</sup>31-ci istinada baxın

<sup>33</sup>Baxın: <http://bit.ly/V4bpvJ>

<sup>34</sup>Həmin yerdə



keçirdiyi “Azad Dalğalar” layihəsi çərçivəsində həyata keçirdiyi araşdırma aşkar etmişdir ki, İTV dövlətə çox yaxındır və tam müstəqil deyil<sup>35</sup>.

İTV öz proqramlarında balansı və siyasi plüralizmi təmin etmir, buna görə də dəfələrlə tənqid olunub<sup>36</sup>.

Hazırda İTV maliyyə vəsaitini birbaşa olaraq dövlət büdcəsindən əldə edir ki<sup>37</sup>, bu da onun müstəqil olmasına şübhələr doğurur.

Hesabat müəllifləri hesab edir ki, dövlət vəsaiti hesabına maliyyələşən digər telekanal – dövlət yayımçısı AzTV<sup>38</sup> ictimai yayımçıya çevrilməlidir və dövlət bu telekanalın ictimai yayım xidmətini tənzimləyən qanunvericiliyə uyğun olaraq fəaliyyət göstərməsini təmin etməlidir.

Teleradio yayımına nəzarət edən Milli Televiziya və Radio Şurası ictimai yayım xidmətlərinin keyfiyyətli olmasını təmin etməlidir.

Azərbaycanda ictimai radio da fəaliyyət göstərir. Lakin İTV-də olduğu kimi ictimai radionun da fəaliyyəti ictimai yayımçı üçün müəyyən olunmuş tələblərə uyğun deyil<sup>39</sup>.

İctimai yayımçı digər yayımçılar üçün yaxşı nümunə olmalıdır. İnkişaf etmiş ölkələrdə (məsələn Danimarkada<sup>40</sup>) ictimai yayımçıların sayı birdən çoxdur.

RATİ hesab edir ki, “Televiziya və radio yayımı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu” na da oxşar müddəalar daxil edilməlidir. Teleradio yayımı haqqında hazırkı qanuna görə fiziki və hüquqi şəxslər özəl yayımçı yaratmaq hüququna malikdirlər; burada “özəl yayımçı” ifadəsi “ictimai yayımçı” ifadəsi ilə əvəz edilməlidir<sup>41</sup>. Rəqabət ictimai yayım xidmətinin keyfiyyətini artırmaqla, çünki belə olan halda, hər bir ictimai yayımçı daha çox auditoriya toplamaq və reklamlardan daha çox gəlir əldə etmək üçün daha keyfiyyətli proqramları hazırlayacaq. İctimai yayımçı (televiziya və ya radio) üçün lisenziya müsabiqə əsasında müəyyən müddətə verilməlidir. Bundan başqa, əgər hökumət ictimai yayımçıların inkişafında maraqlıdırsa, onlara balanslı və bərabər miqdarda ianələr verməlidir.

## **İctimai yayımçının maliyyələşməsi ilə bağlı problemlər**

Azərbaycanda dövlət televiziyası kimi ictimai yayımçı da dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilir<sup>42</sup>. Bundan əlavə, ictimai yayımçı reklam və digər mənbələrdən də gəlir əldə edir<sup>43</sup>.

<sup>35</sup>“Azad Dalğalar: Azərbaycanın teleradio yayımının monitorinqi və demokratik islahatlar təşəbbüsü”, RATİ-nin fevral 2011-ci il tarixli hesabatı

<sup>36</sup> Baxın: QHT-lərin BMT Universal Dövrü Baxışına birgə təqdimatı <http://www.unhcr.org/refworld/country,,ART19,,AZE,,508934592,0.html> və ya RATİ-nin “Susmaq hüququ” hesabatı [www.irfs.org](http://www.irfs.org)

<sup>37</sup> MTRŞ sədri ilə müsahibə - <http://bit.ly/W6cl24>

<sup>38</sup> Həmin yerdə

<sup>39</sup> İctimai Televiziya və Radio Yayımı haqqında Qanun, 3-cü maddə. Qanunun tam mətni üçün linki sıxın: <http://bit.ly/10aG4wr>

<sup>40</sup> Danimarkanın ictimai yayım xidməti barəsində ətraflı məlumat üçün linkə keçin: [http://ptks.pl/ceic/wp-content/uploads/2012/07/CEJC\\_Vol3\\_No1\\_Nielsen.pdf](http://ptks.pl/ceic/wp-content/uploads/2012/07/CEJC_Vol3_No1_Nielsen.pdf)

<sup>41</sup> Teleradio haqqında Qanun, 10-cu maddə, Qanunun tam mətni üçün linki sıxın: <http://bit.ly/VkOf71>

<sup>42</sup> İctimai Televiziya və Radio Yayımı haqqında Qanun, 23.2-ci maddə. Qanunun tam mətni üçün linki sıxın: <http://bit.ly/10aG4wr>



“İctimai Televiziya və Radio haqqında” Qanunun 23-cü maddəsində ictimai yayımçının maliyyə mənbələrinin siyahısı göstərilib<sup>44</sup>:

23.1.1. bu qanunla başqa qayda müəyyənləşdirilməyibsə, abonent haqqından daxilolmalar;

23.1.2. sponsor yardımı;

23.1.3. fiziki və hüquqi şəxslərin ianələri;

23.1.4. reklamdan əldə olunan gəlirlər;

23.1.5. audio və audiovizual proqramların satışından daxilolmalar;

23.1.6. öz məhsulu olan serialların, tamaşaların, bədii, sənədli, cizgi və digər filmlərin satışından əldə edilən vəsaitlər;

23.1.7. konsertlərin və şouların təşkilindən daxilolmalar;

23.1.8. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə qadağan olunmayan digər mənbələr.

Azərbaycanda ictimai yayım xidmətinin maliyyə mənbələri kifayət qədərdir. Lakin bu maliyyə mənbələri arasında ictimai yayımçının dövlət büdcəsindən maliyyələşməsi qeyd olunmayıb. Dövlət tərəfindən maliyyələşmə asılılığa və ictimai yayımçının müstəqil fəaliyyət göstərməsinə gətirib çıxarır. Əgər dövlət həqiqətən də ictimai televiziyanın inkişafına öz töhfəsini vermək istəyirsə bu zaman dövlət büdcəsindən ictimai yayıma ayrılan maliyyə yardımının forması başqa şəkildə olmalıdır. Məsəl üçün başqa ölkələrdə ölkədə vergidən yığılan pulların 1%-i ictimai kanala ayrılır. Azərbaycanda da belə bir qayda tətbiq oluna bilər. Dövlət tərəfindən belə bir addım atılarsa ictimai yayım xidmətinin müstəqil fəaliyyət göstərməsinə səbəb olacaq.

RATİ hesab edir ki, ictimai yayım xidmətinin fəaliyyəti üçün qanunda kifayət qədər maliyyə mənbəyi göstərilib. Hazırda İctimai Televiziya həm dövlət yardımlarından, həm reklamdan kifayət qədər gəlirlər əldə edir, eyni zamanda da digər mənbələr vasitəsilə öz fəaliyyətini həyata keçirir<sup>44</sup>. Lakin İctimai Televiziyanın maliyyə fəaliyyətinin dəqiq şəkildə necə olduğu cəmiyyətə məlum deyil. Çünki qanunda göstərildiyi halda<sup>45</sup>, İctimai Televiziya öz maliyyə fəaliyyəti barədə cəmiyyətə informasiya vermir, ictimai yayım xidmətinin maliyyə fəaliyyəti barədə informasiya sorğularına cavab verilmir.

Yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, dövlət büdcəsindən ictimai kanala hər il müəyyən məbləğdə maliyyə yardımı edilir. Ancaq bu maliyyə yardımının məbləğini hansı əsaslara görə müəyyən edilməsi barədə məlumat ictimaiyyətə açıqlanmır.

---

<sup>43</sup> MTRŞ sədri ilə müsahibə - <http://bit.ly/W6cl24>

<sup>44</sup> Qanunun tam mətni üçün linkə keçin - <http://bit.ly/10aG4wr>

<sup>45</sup> “İctimai Televiziya və Radio Yayımı haqqında Qanun”, 10-cu maddə. Qanunun tam mətni üçün linki sızın: <http://bit.ly/10aG4wr>

Onu da qeyd edək ki, İctimai Televiziya Avropa Yayım Birliyinin <sup>46</sup>üzvüdür və 2012-ci ildə Azərbaycanda keçirilən Avroviziya mahnı müsabiqəsinin təşkilatçılardan biri olmuşdur, yəni ictimai yayım qurumu beynəlxalq tədbirlərdən də fayda götürə bilər.

Hazırkı dövrdə hesab edirik ki, ictimai yayım üçün kifayət qədər maliyyə mənbələri mövcuddur, ancaq bu maliyyə mənbələrindən əsas kimi dövlətin olması ictimai yayımın müstəqil olmamasına gətirib çıxarır.

## **İctimai yayımçı internetdə**

Ötən bir neçə il ərzində texnikanın inkişafı və artan istehlakçı tələbi daha çox insanın internetə çatımlılığını mümkün etmişdir ki, bunun da nəticəsində həm Azərbaycanda, həm də dünya miqyasında internetdən istifadə edənlərin sayında artım müşahidə olunmuşdur. İnternetdən istifadənin yüksəlməsinə paralel olaraq insanların internetə çatımlılığını və onların onlayn fəaliyyətini məhdudlaşdırma cəhdlərinin də sayı artmışdır<sup>47</sup>.

İnternet sürətlə inkişaf etdikcə, Avropa ölkələrində ictimai yayımçılar onlayn yayımçılarla rəqabət aparır. İnternet sayəsində, insanlar asanlıqla ünsiyyət qurur və dünyaya çıxış əldə edirlər. İnternetin bu üstünlüklərini nəzərə alaraq, insanlar son xəbərləri sosial mediadan əldə etməyə üstünlük verirlər.

Azərbaycanlılar da internetdən alternativ məlumat mənbəyi kimi istifadə edir, lakin Azərbaycan əhalisinin əksəriyyətinin internetə çıxışının olduğunu iddia etmək olmaz<sup>48</sup>. Lakin, Azərbaycan diasporası və digər ölkələrin vətəndaşları Azərbaycan haqqında daha obyektiv məlumat almaq üçün internetdən istifadə edir.

Azərbaycanda ictimai yayımı həyata keçirən İctimai Televiziya cəmiyyətə digər kanallarla müqayisədə daha çox onlayn xidmətlər təklif etməlidir. Ancaq bu onlayn ictimai yayım xidmətinin tətbiqində problemlər var. İctimai Televiziyanın saytı<sup>49</sup> olsa da, bu sayt cəmi bir neçə onlayn xidmət təqdim edir. İctimai Televiziyanın internet saytına nəzər saldıqda ilk baxışdan insanda elə təəssürat yaranır ki, bu saytda istənilən informasiyanı əldə etmək olar. Sayt 2 dildə (Azərbaycan və ingilis dilində) fəaliyyət göstərsə də, ingilis dili bölməsində istənilən informasiyanı əldə etmək mümkün deyil. Qeyd etmək lazımdır ki, İTV-nin saytı istifadəçilərə öz hazırladıqları məzmunları, şərhlərini və ya təkliflərini göndərməyə şərait yaratmır. Saytda hətta onlayn müraciət etmək üçün email adresi də yoxdur. İctimai Televiziyanın saytında kanalın fəaliyyətini əks etdirən dövrü məlumatlar yerləşdirilmir.

Xarici yayımçıların əksəriyyətinin saytında auditoriyanın şərhlərini və baxışlarını qəbul etmək üçün bölmələr olur – CNN-in saytındakı “iReport”<sup>50</sup> və BBC-nin saytındakı “Have your say”<sup>51</sup> bölmələri kimi. Belə əməkdaşlığın əhəmiyyəti onunla izah edilə bilər ki, məsələn, vətəndaşlar qeyri-adi hadisələrin və ya cinayətin şahidi ola bilər və bunları öz kameraları ilə çəkərək yayımçılara ötürə bilər. İTV vətəndaşların rəylərini öyrənmək və ya onlardan foto və ya video

<sup>46</sup> Avropa Yayım Birliyi və İTV-nin bu quruma üzvlüyü haqqında ətraflı məlumat üçün linkə keçin: <http://bit.ly/V4qVHX>

<sup>47</sup> Onlayn İfadə Təşəbbüsünün noyabr 2012-ci il tarixli “Azadlıq axtarışında: Azərbaycanda Onlayn İfadə” adlı hesabatı - <http://bit.ly/YvWa0Q>

<sup>48</sup> Həmin yerdə

<sup>49</sup> İTV-nin saytı - <http://en.itv.az/>

<sup>50</sup> <http://ireport.cnn.com>

<sup>51</sup> <http://bbc.in/9MaelC>

məzmun almaq üçün saytında xüsusi bölümün açılmasını nəzərdən keçirməlidir. İTV-nin regionlarda bir-iki müxbiri var ki, bu da yetərli deyil<sup>52</sup>. Buna görə də, İTV ictimai xidmətlərini daha da inkişaf etdirməli, vətəndaş jurnalistləri ilə əməkdaşlıq etməli və proqramlarına insanların şərh verə bilməsi üçün şərait yaratmalıdır.

Cəmiyyətin maraqlarına xidmət etməsi mandatına uyğun olaraq, İTV öz saytında ([www.itv.az](http://www.itv.az)) istifadəçilər tərəfindən hazırlanan məzmunlar üçün bölüm yaratmalıdır. Lakin İTV belə məzmunları nə qəbul edir, nə də öz saytında yerləşdirir. Xəbərləri oxuyanlar onlara şərhlər yazsa bilmir. Müqayisə üçün deyək ki, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən digər saytlar, məsələn [www.contact.az](http://www.contact.az) və ya [www.qafqazinfo.az](http://www.qafqazinfo.az), bunu təmin edir: oxucular bu saytlarda dərc olunan xəbərlərə öz rəylərini və tənqidi fikirlərini sərbəst şəkildə qeyd edə bilirlər.

“İctimai Televiziya və Radio Yayımı haqqında” Qanunun tələb etdiyi halda İctimai Televiziya fəaliyyətini əks etdirən hesabatları, audit yoxlamalarının nəticələrini saytda yerləşdirmir<sup>53</sup>. Ancaq ictimai yayımçı olaraq İctimai Televiziya digər kanallardan fərqli olaraq öz saytında vətəndaşların kanala çatımlılığını hərtərəfli (həm televiziya, həm də internet) təmin etməlidir. Kanalın saytında canlı tv və radio yayımı olsa da bu xidmətlərdən istifadə etmək mümkün deyil. Qeyd edək ki, bu gün Azərbaycanda olan özəl kanallar ictimai yayımçıdan daha keyfiyyətli onlayn xidmətlər təklif edirlər. Məsələn Space TV<sup>54</sup> özəl televiziyasında insanların qeydiyyatdan keçməklə onlayn xəbərləri mütəmadi alması üçün xidmət təklif olunur.

Bundan başqa, ANS TV<sup>55</sup> özəl televiziyasının da onlayn fəaliyyətini normal hesab etmək olar. Kanal fəaliyyəti barədə məlumatları hətta onlayn şəkildə almaq üçün xidmətlər də yaradıb.

İctimai yayım xidmətinin keyfiyyətinin artırılması üçün hökumət və vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin birlikdə hərəkət edərək konkret işlər görməlidirlər. Yalnız bu zaman həm ictimai yayım xidmətinin, həm də təklif olunan onlayn xidmətlərinin daha keyfiyyətli olmasını təmin etmək mümkün olacaq.

---

<sup>52</sup> RATİ-nin araşdırmasının nəticəsi

<sup>53</sup> İctimai Televiziya və Radio Yayımı haqqında Qanun, 3-cü maddə. Qanunun tam mətni üçün aşağıdakı linki sıxın: <http://bit.ly/10aG4wr>

<sup>54</sup> Space TV-nin saytı - <http://www.spacstv.az/>

<sup>55</sup> ANS TV-nin saytı - <http://www.anstv.ws/>

## NƏTİCƏ

Azərbaycanda ölkə ərazisini əhatə edən bir neçə televiziya stansiyası fəaliyyət göstərsə də, yayım mediasında vətəndaşlar üçün siyasi baxışların müxtəlifliyi təmin olunmur. Bunun səbəbi televiziya üzərində hökumətin de-fakto monopoliyasıdır: bütün milli telekanallar əsasən hakimiyyətin fəaliyyətini işıqlandıraraq müxalifət liderlərinə və onların fikirlərinə nadir hallarda yer ayırır. Ümumiyyətlə, son bir neçə ildə ölkədə media mühiti daha da pisləşmişdir. Jurnalistlərin tutulmaları, onlara qarşı diffamasiya ittihamlarının irəli sürülməsi və digər təzyiqlər medianın azadlığını məhdudlaşdırmış və demokratik sistemə xas fikir azadlığı üçün əlverişli olmayan bir mühit yaratmışdır.

Medianın ağır iqtisadi durumda olması səbəbindən jurnalistlərin maaşları adətən çox aşağı olur – nəticədə, onlar tez-tez siyasətçilərdən rüşvət alaraq ya onların özlərinə sərf edən məlumatlar yayır, ya da onların siyasi rəqiblərini hədəfə alır. Media mühitinə mənfi təsir göstərən daha bir problem də peşə standartlarının aşağı olmasıdır.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan mediası fikir mübadiləsinə, ictimai müzakirələrə, üzbəüz debatlarla, araşdırma və şərhlərə şərait yaratmamaqla vətəndaşları seçkili vəzifə üçün namizədliyini irəli sürmüş şəxslər barədə ətraflı məlumatlandırmır. Araşdırmaçı jurnalistika demək olar ki yox səviyyəsindədir, özünü senzura yüksəkdir, jurnalistlər və redaktorlar həssas mövzulara, əsas da Əliyevlər ailəsi haqqındakı mövzulara, toxunmaqda çəkinir.

Hökumət son illərdə müxtəlif siyasi mexanizmlərlə, birbaşa sahiblik və ya dolaylı iqtisadi nəzarət yolu ilə yayım mediasına nəzarəti gücləndirir. Azərbaycanın 9 milli televiziya kanalı “yuxarıdan aşağı” prinsipi əsasında birtərəfli fəaliyyət göstərir, yəni yalnız dövlət məlumatları vətəndaşlara çatdırılır. Milli telekanallarında yayımlanan xəbərlər bir-birinə oxşar olur ki, bu da həmin kanalların müstəqilliyini sual altında qoyur. Hesab olunur ki, bu telekanalların xəbər yayımı prezident aparatı tərəfindən tənzimlənir. Çoxları güman edir ki, bu nəzarət forması məcburi xarakterli deyil, belə ki, televiziya kanallarının rəhbər şəxsləri ölkənin hakim rejimə yaxın olan siyasi elitasının nümayəndələridir.

MTRŞ üzvlərinin seçimi proseduru və bu qurumun maliyyə mənbəyi onun müstəqil və etibarlı media tənzimləyici orqan olmasına təminat vermir. Bundan başqa, yayım lisenziyalarının verilməsi prosesi qərəzli və qeyri-şəffafdır.

Azərbaycan mediası hazırda elə bir şəraitdə fəaliyyət göstərir ki, bu şəraitdə nə rəhbər dövlət məmurlarının xalq qarşısında məsul olmasını, nə də vətəndaşlara keyfiyyətli və müstəqil xəbərin çatdırılmasını təmin etmək olmur. Media bu cür özünəməxsus funksiyaları yerinə yetirmək iqtidarında olmayanda isə cəmiyyət nə narahatlıqlarını lazımi şəkildə dilə gətirə bilir, nə də ki öz narazılığını dinc və rəsmi formada ifadə edə bilər. Bu fundamental hüquq təmin olunmayınca, “daha demokratik Azərbaycan” yalnız xəyal olaraq qalacaq.